

Dr hab. Walentyna Korpalska
Zakład Historii Medycyny i Pielęgniarstwa
Wydział Nauk o Zdrowiu
Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera
w Bydgoszczy UMK w Toruniu.

Recenzja rozprawy doktorskiej magistra Piotra Krajewskiego
Oddział Farmaceutyczny Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie
wykonanej pod kierunkiem Pana Promotora dr. hab. Adama Szarszewskiego
oraz Pana Promotora pomocniczego dr. Bartłomieja Sieka
w Zakładzie Historii i Filozofii Nauk Medycznych Wydziału Nauk o Zdrowiu
z Oddziałem Pielęgniarstwa i Instytutem Medycyny Morskiej i Tropikalnej
Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego.

1. Temat rozprawy.

Przedstawiona do recenzji rozprawa to ciekawe studium z zakresu dziejów wyższego szkolnictwa medycznego, a w szczególności farmaceutycznego w dwudziestoleciu międzywojennym. Oddział Farmaceutyczny, który był częścią Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, stanowił jeden z pięciu krajowych ośrodków kształcenia farmaceutów na poziomie akademickim w tym czasie. Tworzenie struktur organizacyjnych, dwudziestoletni dorobek naukowy, trudne warunki, w jakich musiał funkcjonować Oddział, miały wpływ na późniejsze losy jego pracowników. Wielu z nich odegrało znaczącą rolę w rozwoju akademickiego nauczania farmacji w Polsce po II wojnie światowej. Większość naukowców z Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie po wojnie skupiła się w Gdańskim Uniwersytecie Medycznym, przedstawiciele szeroko rozumianych nauk podstawowych i humaniści – w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Wybór tematu rozprawy uważam więc za słuszny.

2. Konstrukcja pracy.

Jak pisze sam Autor we wstępie: „celem rozprawy jest naświetlenie okoliczności, w jakich powstał w Wilnie Oddział Farmaceutyczny, przedstawienie jego działalności oraz dokonań na przestrzeni dwudziestu lat istnienia...”. Rozprawa liczy 224 strony i składa się ze wstępu, dwóch rozdziałów, zakończenia z wnioskami, streszczeń w języku polskim i angielskim, wykazu tabel i aneksów. Rozdział zawierający zarys historyczny rozwoju Uniwersytetu

Wileńskiego liczy 30 stron, zaś rozdział następny, w którym omówiono organizację i działalność Oddziału Farmaceutycznego obejmuje 120 stron. To rażąca dysproporcja w toku narracji. Uważam, że dla jasności przekazu rozdział ten powinien być podzielony na dwa: jeden, poświęcony powołaniu i działalności Oddziału Farmaceutycznego, a drugi – działalności dydaktycznej i organizacyjnej. Moim zdaniem, należałoby także wyraźnie określić ramy chronologiczne pracy. Sformułowanie w tytule rozdziału z numerem III: „na przestrzeni lat” jest mało precyzyjne. Podobnie, jak sądzę, w tytule rozprawy winny być zaznaczone jasno ramy chronologiczne. Jest to szczególnie istotne w świetle decyzji MWRiOP o wygaszaniu oddziału w latach 1933-1936.

3. Znajomość stanu badań.

Autor bardzo dobrze orientuje się w dorobku historiografii polskiej, jak i litewskiej, odnoszącej się do dziejów Uniwersytetu Wileńskiego. Z wykazu piśmiennictwa oraz odsyłaczy zamieszczonych w tekście wynika, że wykorzystano sumiennie reprezentatywną dla tematu literaturę przedmiotu. Wybór tematyki badań uważam za trafny i wartościowy, zaś problematyka pracy, moim zdaniem, ma istotne znaczenie naukowe.

4. Podstawa źródłowa pracy

Badania źródłowe Doktoranta oznaczają się wielką sumiennością. Szczegółowy wykaz archiwaliów zawarto we wstępie oraz w bibliografii. Podstawowy materiał badań stanowiły dokumenty źródłowe zgromadzone w Litewskim Centralnym Archiwum Państwowym w Wilnie (rozumiem, że to jest skrót LCVA nie rozwiązany w tekście). Przeprowadzono także kwerendę w Archiwum Państwowym w Łodzi oraz w zasobach Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej. Bibliografia odnosząca się do literatury przedmiotu obejmuje ponad 200 publikacji polsko i obcojęzycznych, źródła drukowane, literaturę wspomnieniową oraz źródła internetowe. Literatura przedmiotu składa się z pozycji o różnym ciężarze gatunkowym od monografii naukowych i artykułów w czasopismach specjalistycznych po artykuły w tygodnikach i nekrologi.

5. Warsztat badawczy.

Dokładniejsza analiza dysertacji pozwala na bardziej wnikliwe odkrywanie jej mocniejszych i słabszych punktów. Zebrany materiał został skrupulatnie przebadany i zanalizowany. We wstępie Autor określił stosowaną metodę badawczą jako krytyczną analizę porównawczą tekstów źródłowych oraz dostępnych opracowań. Moim zdaniem, choć Autor tego nie artykułuje, posłużył się także metodą opisowo-problemową i retrospektywną.

Do zgromadzenia i opracowania danych liczbowych pomocna była zapewne metoda statystyczna. W tym miejscu muszę zgłosić istotne zastrzeżenie natury warsztatowej. Moim zdaniem w rozprawie zachwiana została logika postępowania badawczego. We wstępie został jedynie przedstawiony ogólnie cel pracy. Pytanie badawcze, które powinno być sformułowane we wstępie znalazło się w zakończeniu ? (s. 153): „Należy również zadać pytanie, czy liczba absolwentów opuszczająca mury uczelni była wystarczająca dla potrzeb rynku aptekarskiego”. Autor zresztą nie udziela odpowiedzi na to pytanie. Podobnie hipoteza badawcza sformułowana została wyraźnie dopiero w streszczeniu (s. 164)!!! „W celu weryfikacji hipotezy o istotnym wpływie działalności Oddziału Farmaceutycznego USB na rozwój nauk farmaceutycznych w Polsce...”. Przecież hipotezę, która ma być weryfikowana w toku narracji, formułujemy we wstępie rozprawy.

6. Merytoryczna ocena treści pracy.

Przedstawiona do recenzji rozprawa obejmuje ponad 200 stron. Teoretyczne podstawy dysertacji zostały wyjaśnione we *Wstępie*. Znajduje się tam też omówienie stanu badań, podstawy źródłowej oraz charakterystyka literatury przedmiotu. Zasadniczą część rozprawy stanowią rozdział II i III.

W rozdziale II: *Zarys historyczny Uniwersytetu Wileńskiego* przedstawiono warunki historyczne w jakich rozwijała się wileńska wszechnica od XVI wieku, z życzliwą przychylnością króla Stefana Batorego. Kolejno omówione zostały losy uczelni w dobie Komisji Edukacji Narodowej oraz pod rządami rosyjskiej administracji zaborczej. Aktywny udział studentów i pracowników uniwersytetu w powstaniu listopadowym stały się pretekstem do likwidacji uczelni wileńskiej. Ten rozdział zamykają: bardzo krótki opis funkcjonowania Uniwersytetu Stefana Batorego w II Rzeczypospolitej oraz kwestie dotyczące organizacji i działalności Wydziału Lekarskiego.

Obszerny rozdział pod numerem III rozpoczyna omówienie pierwszych lat działalności Oddziału Farmaceutycznego. Następnie dokładnie opisano działalność jednostek wchodzących w skład Oddziału: Zakład Farmakognozji i Hodowli Roślin Lekarskich, Ogród Roślin Lekarskich USB, Zakład Chemii Farmaceutycznej i Zakład Farmacji Stosowanej. Znalazły się tu informacje dotyczące tematyki zajęć dydaktycznych, badań naukowych oraz publikacji nauczycieli akademickich. Kolejna część rozważań poświęcona została planom likwidacji Oddziału, w konsekwencji wprowadzania w życie tzw. ustawy „jędrzejewiczowskiej” w 1933 roku, zabiegom o utrzymanie go oraz decyzji o reaktywacji z 1936 roku. Wybuch II wojny światowej zamyka działalność Oddziału.

Zgodnie z problemowym układem treści rozprawy kolejna część rozdziału pod numerem III dostarcza wiedzy o działalności dydaktycznej Oddziału Farmaceutycznego. Wprowadzeniem do tej części są informacje odnoszące się do tradycji nauczania farmacji w Wilnie od XVIII wieku. Kolejno przypomniana została dyskusja nad reformą edukacji farmaceutycznej, która toczyła się jeszcze w czasie zaborów, w drugiej połowie XIX wieku i aktywnym w niej udziale wybitnego polskiego uczonego Marcelego Nenckiego. Następnie zostały przedstawione dyskusje toczone wokół planów reformy systemu edukacji farmaceutów w dwudziestoleciu międzywojennym. Wypadkową tych dyskusji, w pewnym sensie, były plany studiów i ich realizacja na oddziałach farmaceutycznych, które zostały przez doktoranta szczegółowo omówione. W kolejnym podrozdziale (w skomplikowanej numeracji zastosowanej przez autora oznaczonym jako III.C.4.) przedstawiono szczegółową charakterystykę studentów farmacji. W następnym podrozdziale ciekawie przedstawiono historię i działalność studenckich organizacji farmaceutycznych. W zakończeniu tego rozdziału w sposób bardzo lapidarny przypomniano inne formy działalności pracowników Oddziału: prowadzenie kursów prowizorskich, działalność w zakresie obrony przeciwigazowej, działalność edukacyjno-popularyzatorską dotyczącą uprawy roślin leczniczych.

Całość rozważań wieńczy zakończenie. Autor zawarł w nim bardzo syntetyczną ocenę działalności Oddziału Farmaceutycznego USB, dokonań dydaktycznych i naukowych jego pracowników oraz ich powojennych losów, i roli, jaką odegrali w organizacji studiów farmaceutycznych w Polsce po II wojnie światowej. Myślę, że cel pracy, jaki został przez Autora sformułowany we wstępie, został osiągnięty.

Integralną część pracy stanowią aneksy, w których Autor zawarł biogramy czterech samodzielnych pracowników Oddziału Farmaceutycznego, wykaz publikacji naukowych pracowników oraz wykaz przedmiotów w ofercie dydaktycznej dla studentów farmacji w latach 1921-1939. Tekst jest ilustrowany czytelnymi tabelami.

7. Uwagi szczegółowe.

Z recenzenckiego obowiązku zawrzeć tu muszę kilka uwag krytycznych. Moje wątpliwości budzi układ bibliografii. W wykazie źródeł nie zastosowano podziału na źródła archiwalne i źródła drukowane. Artykuły z „Wiadomości Farmaceutycznych” raz są umieszczane w „źródłach” (zob. nr 10, s.169, artykuł z 1920 roku), innym razem w „literaturze przedmiotu” (zob. nr 161, s.187, publikacja z 1882 roku, spełniająca kryterium

źródła; także poz. 195, 196 i 197). Nie wydzielono także źródeł internetowych. Szkoda, że nie umieszczono wykazu ważniejszych skrótów. Tytuł publikacji: *Polski Słownik Biograficzny* raz jest pisany małymi, raz wielkimi literami. Warto też zauważyć, że w ogólnie przyjętych wymogach edytorskich tytuły czasopism ujmuje się w cudzysłów, a zwrot *op. cit.*, który zastępuje tytuł pisma kursywą. Zwraca uwagę trochę niestaranna korekta. Dostrzegłam błędy w sporządzaniu przypisów, tzw. „literówki”, błędy interpunkcyjne i ortograficzne (s. 42). Wielokrotnie pomiędzy numerem przypisu, a następującym po nim znakiem interpunkcyjnym stosowana jest spacja, co jest istotnym błędem zapisu.

Wymienione przeze mnie niedoskonałości ocenianej pracy mogą być skorygowane i nie umniejszają jej wartości naukowej. Korekta ta będzie niezbędna przy przygotowaniu rozprawy do publikacji, jeśli taka jest przewidywana.

8. Wnioski końcowe

Oceniając rozprawę doktorską magistra Piotra Krajewskiego uważam, że otrzymaliśmy pracę ważną, dobrze napisaną, przynoszącą wiele nowych ustaleń. W konkluzji pragnę stwierdzić, że rozprawa odpowiada wymogom stawianym przez Ustawę z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki wraz z późniejszymi zmianami, przy nadaniu stopnia naukowego doktora (Dz. U 2003.65.95). Wnoszę do Rady Wydziału Nauk o Zdrowiu z Oddziałem Pielęgniarstwa i Instytutem Medycyny Morskiej i Tropikalnej Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego o dopuszczenie Pana magistra Piotra Krajewskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Bydgoszcz, 28. XII. 2018.

Walentyna Kozłowska